

PROZA LUI VLADIMIR BEȘLEAGĂ ÎN LUMINA MITOCRITICII

Margareta CURTESCU

Creația lui Vladimir Beșleagă a cunoscut multiple și diverse interpretări, exegeza literară acordându-i o atenție generoasă (în acest sens, a se vedea studiile critice, semnate de Nicolae Bilețchi, Ion Ciocanu, Alexandru Burlacu, Ana Ghilaș, Ion Simuț, Andrei Țurcanu, Aliona Grati, Maria Șleahitișchi, Felicia Cenușă, Oxana Gherman). Ce s-ar mai putea spune nou la acest capitol? – se întreabă Nadejda Ivanov în volumul *Vladimir Beșleagă sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine*¹ și, pentru a evita reiterarea unor concepte și idei emise anterior, interpretează romanele *Zbor frânt*, *Viața și moartea nefericitului Filimon...* și *Jurnalul de vise* (nepublicat) al prozatorului în dimensiunea unei lecturi psihoarhetipale, cu ecouri din simbologia literară. În capitolul *Prolegomene metodologice*, autoarea își explică astfel perspectiva exegetică: „Obiectul nostru de studiu este unul ce ține de domeniul sensibilului ca orizonturi imagine de cunoaștere. Prin urmare, ne interesează mai mult manifestările de profunzime ale imaginilor literare din creația lui Vladimir Beșleagă decât aspecte pur estetice ale creației sale” (p. 11). Ca un ultim accent și un rezumat pertinent al disimulărilor din volum, postfața include dialogul tinerei cercetătoare cu maestrul, în care sunt punctate și explicate detalii relevante din viața și creația scriitorului nanogenar.

Expuse exhaustiv și convingător, ideile din studiu se regăsesc în zonele gândirii mitice, ale reprezentărilor arhetipale și ale semnificațiilor mito-poetice. Disocierile din capitolele „*Zborul frânt*” între *dislocarea memoriei și regăsirea ființială*, *Reconstituirea sinelui și chemarea feminității*, *Amintirile ca rostire a ființei*, *Drama copilului interior*, *Reprezentări și experiențe arhetipale ale apei*, „*Viața*” și „*Moartea*” *nefericitului Filimon sau aspirațiile unității primordiale* se pliază pe conceptele de *arhetip*, *inconștient*, *imaginar*, *anima*, *sine individual*, *sine colectiv*, *relația suprapersonală autor-operă* etc. Structurate în

1 Nadejda Ivanov. *Vladimir Beșleagă sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine*. Chișinău: Știința, 2021.

conformitate cu aceste noțiuni teoretice și subordonate opiniilor personale, conținuturile volumului conceptualizează aspecte inedite ale demersurilor românești, orizontul interpretativ incluzând valorificarea unor elemente textuale de profunzime. În acest sens, sunt urmărite și explicate calea individuației personajelor, scindarea și regăsirea ființială a lui Isai din *Zbor frânt*, reconstituirea sinelui lui Filimon prin actualizarea factorului feminin reprimat, impactul rememorării în refacerea ontologică a aceluiași nefericit Filimon; comentate pertinent reprezentările arhetipale ale apei în ambele romane, relevantă drama copilului interior cu referință la ambii protagoniști etc. – toate coagulând o arie complexă a problematicii. În acest mod, este reliefat clar referentul investigației, autoarea afirmând că „Cercetătorului imaginarului îi revine sarcina să deslușească împreună cu protagoniștii romanelor universul lor nocturn, abisal, să găsească legătura dintre o imagine simbolică recurentă, obsesivă și natura conflictului său interior, să proiecteze o „punte” de înțelegere a figurilor mitologie, arhetipale și a trăirilor originare” (p. 16).

Trecute prin grila mitocriticii, a unor teorii notorii, interpretate, în special, „sub aspectul psihologiei analitice jungiene”, romanele de introspecție ale lui Vladimir Beșleagă dobândesc conotații noi, căci exegeta le inventariază nivelele subiacente aplicând „alte instrumente analitice decât cele reduționiste puse la dispoziția criticii de text, instrumente care să developeze subsidiarul psihicului și relația acestuia cu inconștientul colectiv” (p. 13). Perspectivă indusă de arhetipologia literară îi conferă profunzime cercetării, Nadejda Ivanov propunându-și să exploreze imaginarul artistic al prozatorului, să dezlege enigmaticele ontologice ale protagoniștilor Isai și Filimon, să le releve efigiile labirintice, structurile psihice scindate, să interpreteze imaginile recurente din opera scriitorului. Incursiunea în labirinturile interioare ale personajelor o conduc pe autoare spre concluzia că „Atât Isai, cât și Filimon sunt brusc capturați de un blocaj existențial-ontologic, din care nu vor fi eliberați până nu-și vor răspunde la întrebarea fundamentală: cine sunt eu? Singura cale spre sine reprezintă conectarea prezentului la trecut. Prin fluxul conștiinței, al memoriei involuntare, se descătușează limitele și se intensifică actul pătrunderii în profunzimea inefabilă a eurilor protagoniștilor. E drumul spre abisurile ființei, spre copilărie și *copilul interior*”. (p. 59)

Interioritățile scindate ale lui Isai și Filimon nu sunt considerate doar cazuri separate, accidentale, ci, raportate la contextele social și cultural din care fac parte, își extind semnificațiile până la ideea de traumă colectivă. În capitolul *Amintirile ca rostire a ființei*, conceptul este ilustrat prin punerea în relație antitetică a imaginilor maternă și paternă din ambele romane. În opi-

nia cercetătoarei, „Făptura mamei va iniția neofitul în decriptarea codurilor și simbolurilor din labirintul conștiinței, va rupe vraja fricii de moarte”, în schimb, tatăl este „*factorul distructiv*, expresia regimului totalitar comunist, căci „ajunge (...) să captureze și să necrozeze conștiința protagoniștilor, provocându-le o viață schizoidă și plină de frici” (p. 47). În aceeași ordine de idei, susține autoarea, „Simbolurile romanului *Viața și moartea nefericitului Filimon...*, publicat în 1988, încearcă demascarea condiției terifiante a individului capturat în acest stat totalitar ...” (ibidem).

După lectura studiului, ceea ce se remarcă, în primul rând, este că Nadejda Ivanov reușește să organizeze o cercetare punctuală, să o conducă atent, cu precauție – pentru a nu depăși niște limite și a nu aluneca în speculații inutile. În același timp, sunt delimitate clar *axa exegetică și algoritmul de analiză*, susținute de comentariile pertinente ale conceptelor lui Carl Gustav Jung, Gilbert Durand, Mircea Eliade, Gaston Bachelard, Corin Braga ș. a., fapt ce fundamentează teoretic demersul științific și îi imprimă unitate. Cititorului avizat i se propune un prețios dosar de receptare critică a unor subiecte ce țin de trierea psihanalitică a universului ficțional al operei literare, în fine, de „hermeneutica profunzimilor”.

Rezultat dintr-o lectură percutantă a romanelor *Zbor frânt* și *Viața și moartea nefericitului Filimon...* și din dificila operație care a presupus descifrarea imaginarului oniric al manuscrisului *Jurnalul de vise*, studiul *Vladimir Beșleagă sau anevoioasa cale a cunoașterii de sine* aduce în prim-plan cercetarea racordată la tenebrele imaginarului artistic, la oscilațiile neînțelese ale ființei abisale, la un teritoriu psihic deopotrivă complex și fascinant, ceea ce-l determină pe Corin Braga să afirme că „Nadejda Ivanov este o promotoare a acestor abordări inovative, pe care o aplică cu inteligență și finețe operei complexe a lui Vladimir Beșleagă”. În acest sens, plasată în orizontul mitocriticii, trecută prin prisma manifestărilor ființiale, proza scriitorului basarabean îi deschide lectorului profunzimi nebănuite și noi valențe conotative.

Remarcăm calitatea demersului explicativ, succesiune logică a ideilor, prezența argumentului plauzibil, în vederea proiectării unei imagini cât mai complete a imaginarului artistic al lui Vladimir Beșleagă. Evidențiate riguros, ideile sunt susținute prin numeroase referințe la operele teoretice și prin exemple selectate din proza scriitorului, ceea ce îi probează autoarei abilitățile de cercetare și cele analitice. Nadejda Ivanov reușește astfel să configureze un sistem de idei explicit, racordat la un cadru teoretic clar definit, evaluat într-o perspectivă interpretativă echilibrată și probat, la diferite niveluri, în textele românești.